

A Conversation in Duku Ilir Village, 1974

Participants:

A : Mr. Abdul Gani, farmer, aged 54

IS: Mrs. Said, our hostess, wife of farmer Haji Said

Z : Dr. Zainubi Arbi, then aged 19

YM: Young man (Alui), cousin of Dr. Arbi

10. Origin of three place names near Kebanagung (Mr. Abdul Gani)

Uku an nak di o, kiro-kiro duei taun **setengeak**. Adé dinas tegoa nak di o, bagian pendidikan SD. Ijei o uku **temanyé** usul-asal. Ijei nak Buteu Bandung mako si **tenamo** Buteu Bandung o, adé buteu duei, **bejéjér** nien. Do o asal mulo **betgén** Buteu Bandung.

Sudo o Buteu Kalung. Betoa-betoa adé nien buteu o. Kiro-kiro **kelei** mija yo si panjāng. **Jenangét**, unu, balet barat yo **bekalung**. Kaleu **kemléak** keada'an ne do o, kan, bi mugin bi kiro-kiro delapan poloak taun. Do o **tenamo** Buteu Kalung.

Ijei nak Buteu Belarik. Buteu Belarik do o **sebenea** ne iso si buteu. Manusyo. **Sewateu** jaman Mojopahit, Pahit Lideak, ijei nak di o adé buteu o **nitung** ku o, **kedeu**, semilan, **beté'ét**. **Sewateu** Pait Lideak liwet bi laleu, **melitas** tobo yo, kan, tobo yo coa **tema'**ak seingō Si Pait Lideak **menyupak**, "Na, jijey ba udi kete buteu!"¹ Maséak adé betoa-betoa te'ang-te'ang sifet manusio. Uyo gi adé. O ba gén ne Buteu Belarik.

11. Lalan Bélék

IS: Au awak galak **menyanyi**, coa galak?

Child: Coa ku nam.

IS: Coa udi nam. Bedan. Diem. Udi aleu mai beak umeak. Coa tak **kenam** udi, tei ne dé é.

A: "Lalan Bélék" coa nam?

Z: Coa nam deu didik, coa nam didik deu.

A: Nyanyi "Lalan Bélék" o, si lak **nadeak** kunai sejara ne di **kelak** ne. Sejara "Lalan Bélék." **Nadeak** tun, gén, amen coa abis **cemrito** ne, gén, pacak si keno, keno demem misal ne. Amen sakit ne sapié, a, nien. Tapi amen **cemrito** ne, mueak lut lak **mabis** ne.

Cenrito bai ayak si o anak lumang do o, a. Bapak **cigei** adé, iñok ne bai. Asal ne, kan? Sudo o bé terus bai **nemak** perjalanan ne. Si lajeu laleu, laleu **menék** Buteu Tekuyung. Iñok magea bapak coa lak **melié** mié ne. Bapak ne wakteu si coa lak **melié** mié **berényéng**. Bapak ne matié, **tingā** iñok ne. Do o ba si muen. O ba **kemnék** Bateu **Tekuyung**, laput **kemnék** das léngét. Sapié wakteu ne, iñok ne dapet **kemléak** tang bulen pat belas. A, ijei si pacak tu'un malam pat belas. Na, do o ba asoak ne **madeak**, "Oy, iñok, do o si Lalan bélék," **nadeak** ne. Iñok ne sapié **meleket** tikea ngen bata nak kedong ne. Kareno sakit **mékér**, anak

ne o. Kareno **mékér** anak ne, coadé **kelongon** igei. Do o ba anak ne bélék. O ba cerito Lalan Bélék o. A, kareno kekuatan Lalan o bélék nano, perbuatan tun kunai tun alus. Tun o akoak **madeak...unu ne...yo** mak bai capung ne, kan? Na, do o ba mako si o nano laleu. Do o ba laput, laput **penyudo** ne é, o ba ijei imuo.

Do o ba amen kuet **menyanyi** "Lalan Bélék", tetep imuo adé ma'ak. Awié o a, ijei o, imuo bélék seba si nano jije i imuo **penyudo** ne Lalan Bélék. Do o ba mako si adé waktau ne **telarang** tun **menyanyi** Lalan Bélék, e, adé waktau diyo coa deu amen di cerito é.

Z: Adé imuo korok yo. Dang madeak dé é, **nadeak** ku.

YM: Imuo, ase i ku galak masuk mai sadié, au?

A: Au perna embuk kambing. Saingō sadié te uyo kambing **cigei**.

Z: **Nembuk** imuo.

A: Abis! Jurusan jano **najea** ne ko Bi?

Z: Coadé **majea** jurusan. Si yo dosen Unsri. Uku belo'o nak akademi perawat. **Tenunjuk** ne baso Ingeris. Uku galak **temunjuk** si baso Ejang o.

12. Adaptibility of the Rejangs

Z: Ite tun Ejang coa lak belajea baso déwék **nadeak** ku. Tun luea lak **sebenea** ne. Kémé piyo yé ketingālan lapuk nak baso déwék.

A: Sebenea-benea ne, sudo ku **menilai**. Kaleu **menilai** tun Ejang asli, magea baso Ejang asli, cuma adé **kepanjāng** yo igei di mai beak yo baso asing. Ijei kaleu pendapat² kémé, Ejang kacang lupu magea kak ne. Coa tinget magea asal.

Sebenea ne kémé Ejang yo tun, unu, **nesoa** istila - tun Ejang yo adé ba **perengūt**. **Sekete-kete** ne baso pacak. Baso Ingeris yo, kan, Ejang asli dié, baso Bañung diyo bisa, baso Jawei bisa, baso Melayeu bisa, jadi Pak ikut. Sebenea ne kaleu coa **netip** yo bapak, baso Melayeu kémé yo **mengikut**, baso Melayeu tei ne o bisa. Ijei Pak turut, Pak turut, kémé bisa baso Melayeu bisa. Baso Ingeris sikat tun di kulia lepasan SMA, lepsasan kulia pat lemo taun, bisa deu jije i dokter tei ne. Paham **mengenai** baso, gén? Cuma si coa **temliti**. Perna tun Ejang yo kaleu si bi diem nak Jakarta, uku **menilai**, diem nak Jakarta sapié num tojoak taun pacak bai si laput baso Ejang.

Z: La, uleak te **melupo** ninik te sé, ninik muyang te baso Ejang é. Uleak kulo te **kemelupe i** kulo.

A: Bajeu tun Ejang **sewateu** pemeriteak jaman pangeran-pangeran, e sayang. Si coa dasié nak umeak kakak nak umeak asoak ku. Adé bajeu ne, asli, Tukuk Bulet.

Pengacing ne panjāng o, katung pat, tukuk yo jaitan ne hanya sakup.

Sayang si nak di. Do o Ejang asli pangeran. Nak piyo ne **bepakié** awié yo. Uku delapen **kepiak**, makié jamboa ikat piyo **bemérég**. Iso, do o pakié ca'o te Ejang.

Z: Do o adat dé é, au?

A: é é.

Z: Adé nak dukeu yo, coa nam baso Melayeu engān didik-didik coa?

A: Téak Amir coa, coa te nam **majak** ne **ngobrol** ah. Semanié yo coa tak. Coa **majak** te.

C. A Conversation in Daspetah Village, Curup

Theme: The cultivation of rice

Participants:

S: Mr. Saibul, farmer

IS: Mrs. Saibul

Z: Dr. Zainubi Arbi

13. Opening New Fields for Cultivation

Z: Kumu lak cerito, cerito sak kunai tun mulai ...?

IS: Saibul **cemrito** ne!

Z: Au, cerito sak kunai tun **mukak** bukua, tengūt si **ngetem**, tengūt ton, belas. Adé asilan ne ba tene. Pakoak hama bé? Uku **temnei** ne bulen ne, bulen jano misal ne tun mulai mak taneak umei, umei da'et.

IS: Ko coa nam, coa ko nam tei di ngen asal tun-tun meno'o. Ati mulai **bekebun** o, ati. Mulai bulen rayo, Rejab. Rejab **nebas**, kiro-kiro **nebas** duei poloa bilei. **Nebang--** do o ba cerito ne dé é--terus **temanem** odot. Udo o langsung pai do o.

S: Au. Tun mak taneak umei o deu mecem. Adé kes jamei. Adé bo. Adé bukua lem nien. Kaleu bo kaleu te lak **betok**. **Nebas** ne bulen do

Z: Misal ne ite **menea** umei jamei, taneak jamei?

S: Au. Jamei o, kete-kete jamei biaso ne sing pet jamei ne odot, kacang, coa o, jagung. Udo o **temanem** pai igei. O jamei de'é tembié-tembié. Ijei kaleu si bukua, bukua o **tenbang** tun kileak.

IS: **Tenbas**. **Tenbas** kileak piyé³ **nebang** o é.

S: Au é, **tenbas** kileak, udém **tenbas** baru **tenbang**, udém **tenbang** baru **ngembem**, udém **ngembem** bé baru **ngepoa**. Udo **ngepoa** **tembeak** boak odot. Ijei **tembeak** boak odot, jako **nebea** o duei bulen. Udém duei bulen o terus **naléak** tanem odot. Odot omor **debulen** **mukut** debat. Odot ne kiro-kiro **kelekat** o adé duei belas senti. **Kelekat** o ba ite mulai **mukut** o. Apei duei lambea dawen pertamo. Udo o kiro-kiro odot omor duei bulen, **nukut** igei. Odot o **nyemulen**, **mukut** yang ke teleu odot o **matéak** pucuk. Selesié **mukut** yang **ketleu** terus **ngiden**. **Ngiden** tiket pertamo, **ketupak**.

Z: **Kedeu** lambea **nemak** tun do o?

S: Pat lambea lemo lambea sak kunai beak do o. Kiro-kiro jangka **debulen** ba, abis di pertamo, odot mulai di **keduei** di **penangeak**. Kiro-kiro **debulen** kulo **mak** **penangeak** ne o. Udok o yang **ketleu** das sekelei pucuk ne **debulen** kulo. Ijei jumla teleu bulen, abis teleu bulen pun odot o **nabeak**. **Mukut** debat igei terus **melngim**⁴. Puluo ne **nukut**, lajeu **melngim**. Pun ne **nambung** o, dukut o **nembem**. Pun ne o **nambung** o, dukut o **nembem**, **beto'ok**.

Z: Do o nano ite cerito ne sak kunai umei bukoa, kan? Kaleu umei bukoa o biaso ne **temanem** odot kileak?

S: Au **temanem** odot kileak. Tei ne supayo taneak ne ba'es.

14. Planting Rice

Z: Ijei ayak **beto'ok** o nano, omor **bénéak** o bi **debulen**?

S: Num.

Z: Num bulen. Ijei omor **bénéak** num bulen. Ijei kaleu omor **bénéak** o tojoak bulen, ipe ules pai ne?

S: Pai ne sederhana kenai. Cuma pai ne o **penyakit**. Deu **penyakit**, **seper**teleu ne si tanem duei bulen **é** duei agéak di dagéak o coa idup. Kaleu tojoak bulen, na, uyo **beto'ok**.

Z: Kaleu **beto'ok** pakoak ca'o tun piyo **beto'ok**.

S: Do o jano gén ne o tong royong.

Z: Gotong royong?

S: Au.

Z: Tuga ne jano gén?

S: Boloak.

Z: Boloak? Boloak jano?

- IS: Se'ik. **Mecoa** o boloak amo gén ne boloak amo **mecoa** o se'ik.
- Z: Coa tun **menea kemanyen**?
- S: **Kemanyen** coa. **Kemanyen** coa **tekembin** teleu yo **kemanyen** o ba. Coa **kemanyen** di titik-titik o, kan.
- IS: Coa, .. putung kawo, boloak se'ik.
- S: **Kemanyen** **megang kelei-kelei** yo ka. Coa é. Coa boloak ba boloak se'ik. Coa boloak ba boloak se'ik kémé, amen coa se'ik kiuo.
- Z: Amen coa se'ik, kiuo putung kawo. Gén jano do o?
- S: **Beto'ok** o.
- Z: Kaleu **beto'ok** tong royong lem do lubang tuga o **kedeu** soa?
- S: Bénéak ne, ite **mepék** bénéak ne, paling deu ne nien lemo belas, paling kuet o. Paling didik ngen lemo soa. Semilan, lemo coa.
- Z: **Kedeu** di idup jako ne o? Paling pasti ne idup ne?
- S: Ijei paling deu, paling didik ne, paling deu idup ne si pa'o perna. Si kulo si idup kete. Paling didik idup o idup kene⁵ si kiro-kiro **seperte**leu ne.
- Z: Kaleu coa bilei baik nien ngen baik?
- S: Coa, coa idup. Kaleu **beto'ok** o musim ujen, a, kaleu coa méléak si musim ujen bilei musim baik, sapié wakteu ne **beto'ok**. O, **nadeak** ku **temoak** ne o gacang musim ujen.

15. Seasons and Calendars

- Z: Uyo ite bélék mai musim. Akoak ne tun te yo **betani temanem** pai? **Temanem** pai, coa si **temteu** bulen? Jano musim bulen **sekian** bulen musim ujen? Coa si mak kak keada'an ujen? Ujen ngen panes jano kah keada'an **menurut** omor bénéak?
- S: **Menurut** omor bénéak o, omor bénéak **debulen**.
- Z: Bénéak o, **kedeu** bilei?
- S: Teleu poloak bilei.
- Z: Teleu poloa bilei? Bene tun galak **makié** o bulen Arap?
- S: Cuma **belajea** kunai beno o. Si do o kemajuan te mulai kunai beno o, mulai kunai asal-asal te beno o.

Z: Au, adé adé cerito kulo dié, sebak kaleu ite **temoton** uyo, yo bi pékér akoak ne uyo yo, kan, uyo coa **temotoa** ca'o tun dulu akoak ne, kan? Kaleu ite mak umei da'et **temotoa** bulen Arap, sedangkan alam yo putaran yo do o keada'an ujen ngen panes ngen matei bilei, kan? Jijei **pengaru** matei bilei ngen pengaru bulen coa samei. Kaleu ite **mékér** ca'o **bepékér**. Kaleu ite **makié peritungan** bulen Arap, kalau peritungan bulen Arap o si o **temotoa** bulen. Kaleu ite **temotoa** bulen nasional atau bulen Belanō lagu te meno'o. Do o **perputaran** matei bilei. Sedangkan pengaru di paling utama ujen ngen panes yo kunai matei bilei. Ijei kaleu bulen Arap **tenotoa** te, soal ujen panes o **semakin an semakin melését**.

S: **Melését**.

Z: **Debulen** bulen Arap o duei poloak semilan bilei, sedangkan peton **belo'ok** o perna kulo **teklang** ne. Misal ne ite **beto'ok** dete **belo'o** bulen Rejab, misal ne pacak bai taun di muko ite **beto'ok** bulen Saban. Ijei kareno bulen Arap yo.

S: Au, kareno pengaru bulen Arap. yo mestei ne terus ca'o.

Z: Ijei kaleu barat o?

S: Ijei lem jako **depoloak** taun ite **bélék** mai asal te **beto'ok** belo'o igei.

Z: Ijei **selamo peralihan** poloak taun o ite o selalu **melését** tei ne.

S: **Melését beklang melését**.

Z: Asei ku kaleu ite **temotoa** peritungan uyo - uku **melié** saran, kan? - coa kulo di perlu ne sebenea ne coa. Kaleu lak **temngo** sedangkan perputaran ne perputaran matei bilei. Alangka baik ne amen tun o **temotoa** perputaran matei bilei. Saingō pada bulen sekian musim panes ite **mak** taneak umei, pada bulen sekian, bulen sekian mulai awal musim ujen, pai te omor sekian. Asei ku, **aséa** umei coa **melését** tengūt taun mai taun. Kaleu ite **temotoa** bulen matei bilei do o, aseki ku lebéak tepat. Supayo taun yo ngen taun **netep**⁶ samo-samo.

S: Samo-samo.

Z: Taun akan datang **netep** samo si. Paling **melését** o biaso ne didik-didik kan?

S: Au.

Z: Ijei nak di ba bulen nasional teleu poloa, teleu poloa satu. Sedangkan bulen Arap duei poloak delapan, teleu poloak. Au, duei poloak semilan teleu poloak. Ha, teleu poloak o ja'ang kulo do o.

S: Ja'ang.

16. Pests.

- Z: Uyo uku **temnei** soal hama, soal **penyakit** pai. Akoak ne sak kunai pai udo **beto'ok**. Jano **musak** pai o?
- S: Tikus.
- Z: Coa, aseï ku ati tikus. Jano kah kaleu umei pa'ak sadié o galak **nembuk** monok?
- S: Au, **bénéak**, au. Gi **bénéak** do o, kan, monok udo o pit o **ngembuk** kenai.
- Z: Pit o tu'un kenai?
- S: Au, tu'un kenai.
- Z: Pit, udo o jano igei?
- S: Areak burung tu'eu o. Tikus **ngembuk** kenai, tapi didik.
- Z: Cikak, au jano igei ba?
- S: Jano igei? Cuma do o ba, olog, areak olog.
- Z: Do o gi **bénéak** do o kan?
- S: Au, gi **bénéak**.
- Z: Uyo ite pai o mulai **menyemang**⁷ o jano galak **musak** ne?
- S: Kesu'uk.
- Z: Au, kesu'uk o, ipe ules ne?
- S: Kesu'uk o lei awak ne. Adé **kelei** o kesu'uk o, **panjāng-panjāng** o. Di putéak o luñei. Si barat o si, delas panuo ne.
- Z: Uyo mulai si omor ji'ei gi o adé mangé ne coa? Jano gén **musak** ne gi areak o nano kenai? Areak olog nano kenai?
- S: O belalang. Areak belalang **mogoa** embuk ne. Embuk dawen ne o. Omor pai o bé **kelekat** o bé, num bilei tojoak bilei, **kelekat** o si o. **Bedolom** gén ne.
- Z: Jano gén ne di galak matié pai o?
- S: Gén ne matié **bemonaak**.
- Z: O ba jano gén sebap ne?

- S: Coa ku teu gén telen embuk ne, mugin embuk ne. Areak do o.
- Z: Mugin kesu'uk o ke'an yo **mogoa** embuk dukut iding-iding o. Uyo dukut ne, cigei embuk pai.
- S: Embuk pai? Ha, padeak tun **bemonoak**.
- Z: **Bemonoak?** Ijei tun nak di o coa buléak langsung **pecayo** bedo o. **Nadeak bemonoak**, coadé sebak ne. **Bemonoak**, bi nasip ne. Misal ne si gidong **bedolom** bilei panes **mengusak** coa **mengusak**?
- S: **Mengusak**, au. Perna pai o si ati berapo balet ne, hat di coa tabeu matié. Hat di coa tabeu benea ne, tabeu benea ne, coa tabeu pitak o matié.
- Z: Kaleu musim ujen?
- S: Musim ujen, idup kete. Anak ne deu.
- Z: Uyo ite bi menék omor selawé bilei, duei poloa bilei, tei ne, bi leket tei ne. Mulai **mukut wit** pertama, **mukut wit**, **mukut wit** o kan cuma **debat**. Gidong **mukut wit** o, ite ati **ngaléak** do o?
- S: Nati, ati **ngaléak**. Dawen ne bi duei, teleu lambea.
- Z: Jano galak **musak** pai o gidong **mukut wit**?
- S: Cuma tikus o ba. Si embuk pun ne. Mukut élék pertama o bé⁸ tikus bi mulai. Kaleu ceñök didik **mukut**, do o ba nak ipe puluo dukut o si embuk.
- Z: Si o **ngusak** nien rupo ne?
- S: **Ngusak** nien sapié lem **debanéa** o abis. **Nembuk** ne o matei pono⁹.
- Z: Ipe ules tikus ne?
- S: Tikus ne lei-lei bang sangin putéak.
- Z: A uyo ite **melupat** langsung mai mulai pai mateak. Pai mateak, ayak pai mateak yo, jano gén ne?
- S: Pai bungei.
- Z: Pai bungei yo bi **bemangé**, ati?
- S: Ati.
- Z: **Bepit** ati?
- S: Ati. Cuma **mosoak** ne piangāng.
- Z: Ha, piangāng. Piangāng o bé tengén **nenyeak**?

- S: Piangāng o bé tengén piangāng o bé, pai o meluo, terus ape¹⁰, ape **nenyeak** piangāng dé é.
- Z: Leyen kenai o belalang jano, coa?
- S: Belalang coa. Piangāng o ba.
- Z: Pakoak ite **meberatas**. Misal ne, sudo piangāng, biaso ne piangāng o, an, jano jeang¹¹?
- S: Pokok ne uyo tengūt pai o **bisei**. Udo **bisei cigei** si. Si **melilei déwék**. Atau jako ne o bi abis.
- Z: Misal ne kaleu umei te **bebe'uk**? Be'uk galak embuk pai?
- S: Galak.
- Z: Omor **kedeu** be'uk galak embuk?
- S: Be'uk o pokok ne uyo udém te **mukut élék** pertamo si mulai tengūt **ngetem**.
- Z: Tengūt **ngetem**. Do o be'uk.
- S: Au, be'uk.
- Z: Be'uk jano mecem ne, areak be^{ié} jano? Be^{ié} be'uk sipi^é?
- S: Do o coa do o.
- Z: Cigok o?
- S: Coa.
- Z: Udo do o ite bélék mai pai mateak igei do o. Pai mateak mulai jano mulai ne mesak?
- S: Mulai si **betgén** pai mateak, mulai mangé o tengūt si **mengetem**.
- Z: Mangé o si **ngembuk** mulai tengén? Jano tip taun jano adé musim-musim ne?
- S: Buléak ba **nadeak** tip taun **bemangé** o. Ja'ang mangé di coa ne.

17. Combatting the Pests

- Z: Uyo ite do o bélék mai acun. Uyo misal ne kaleu si deu olog, kaleu utuk olog pakoak te **menghiñar** ne?
- S: **Nacun** bénéak.

- Z: Bénéak **nacun**, jano acun ne?
- S: Acun ne o, pakoak kémé **madeak** ite **madeak** nak **sadié** acun olog gén ne. Do o ba tun **madeak**. Acun kesu'uk gén ne uku coa nam. Ha, acun kesu'uk, **nacun** **bénéak** ne **nacun** **bénéak** ne **nacun** **cenapur** magea **bénéak** aleu **bénéak** o sekitar teleu kaléng. Kiro-kiro **seperpat** duei matei **setengeak**. Di acun ne o **cenapur** ngen bioa terus **naléak** **bénéak** o.
- Z: Uyo sudo olog o nano. Tikus o pakoak do o tikus o?
- S: Tikus o **nacun**. Acun tikus acun meluo. Ijei acun o bé **cenapur** magea pai atau magea, kan, **mepék** lem boloak pék ba.
- Z: **Nembuk** ne dé é?
- S: **Nembuk** ne do o ba **kemléak** ne.
- Z: Do o besi ite **menghiñār** ne?
- S: Do o besi leyen o coa. Kaleu umei te o bersi bé coa si. Do o ba ite perlu, ite **mukut élék** gancang.
- Z: Kaleu pakoak pit tei ne ite **melitas** bai di leyen areak do o kan **senarat** **nadeak** kumu nano kan? Pit o pakoak ca'o do o?
- S: **Malau** ne.
- Z: Pakoak ca'o supayo si dang embuk umei te?
- S: **Mepakoak** ne uyo **ningeu** o ba **nalau**. Mulai te **jemago** umei o. Mulai si pai bungei o nano **nggaut**¹² **ngetem** ite **jemago** ne. Do o mangé ne lei nien tei ne dé é. Pokok ne uyo **cigei** nam **tingā**.
- Z: Uyo mangé embuk umei, kan? Si embuk umei o boak ne o **najoa** ne jano pun ne?
- S: Pun ne **noboak** ne pun **noboak** ne baru si embuk, baru si embuk boak ne. **Ngusak** nien si é. Jano gén ne o, umei deu, kan? Deu kene penan ne bagéak coa **seretak**. Mémang mangé ne nien deu. Do o **nembuk** mangé ba asei ku a, au mangé ba. Oy, **tengeak** abis ne. Letak ne mangé korong yo, kaleu mangé ne **peak** **didik**¹³ yo coa kulo. Adé kenai ku'ang ne **demalem-demalem** coa timboa.
- Z: Misal ne do umei bai duei likup, coa **sangūp** ige?
- S: Yo di galak **mināi** coa kulo, kiro-kiro lemo belas. **Depoloak** menit lemo belas o iso si **didik** **nembuk** ne.
- Z: Tapi kaleu sudo **nalau** te debat o, **cigei** au?

S: Dang de'é. Dang nien **besa'ié!** Kaleu **besa'ié** sako te si coa puluo pai o. Si diem bai, diem **mengimbang**. Na, sa'ié ne **betinak gensak**,¹⁴ **naluk**. **Tekesak** si dé é, an amek si **tekelang**. Nak piyo mangé jinak.

18. Fertilizers

Z: Uyo pakoak ca'o pemberatasan ne?

S: Ca'o **mupuk** kileak, ca'o **mupuk**.

Z: Misal ne taneak yo bi kidék-kidék, tengén tiko tun **mupuk** ne? Pupuk jano **nelié** tun pada umum ne nak piyo?

S: Pupuk uréa o ba.

Z: Uréa. Coa tun makié TSP jano o?

S: Ja'ang.

Z: Ijei o makié tun uréa, **kedeu** kilei tun mupuk **detaun**?

S: Kaleu si **semacet-semacet** ne, ite nak lem sadié yo ja'ang **makié** pupuk. Kaleu coa di pat taun lem sadié. Kaleu jako ne bi teleu taun **miñās** baru te **mupuk**.

Z: **Mupuk** ijei ne taneak jamei?

S: Au, taneak jamei bi pat taun ne. Sebp kaleu bi pat taun mimbeak o pai ne o bi samei bai.

Z: Tip **mupuk** o **tengén** ketiko **mupuk** ne?

S: Mupuk yo ayak **betok**.

Z: Ijei do o besi kaleu nak piyo?

S: Ayak **betok** ba.

Z: Au, ijei soal pupuk cuma ite makié uréa. Kaleu ite **meloak** bénéak ne o **dekaléng**, **kedeu** kilo uréa ne kiro-kiro?

S: Perna ne o **debidang** o bénéak, pat kilo makié kuat panjang pat poloak **persegi**.

Z: Ijei ite **kedeu** bénéak ne kaleu umei da'et?

S: Umei da'et kaleu pat poloak persegi o, teleu kaléng pat kilo.

Z: Oy didik nien.

S: Didik.

Z: Jano coadé **pengaru** ne didik lut pupuk ne a?

S: Mémang kaleu nak ite piyo sebak si o. Buléak ba **nadeak** coa kenyet.¹⁵ Amen taneak di bi usak nien coa **kennyet** kareno hawa nak ite piyo sengak. Na, do kaleu **nepupuk** o bé¹⁶ kuat bi perna udém **nepupuk** o bé kuat **temanem** pai igei. Bé dukut o, bé mecem timboa. Kaleu dukut ite **menea** dete belo'o. Lemo mecem bisa bai sapié **menyemilan** mecem dukut o timboa. Do o ba kuat o ja'ang makié igei. **Telbéak** galak kuat **makoa**. Pitak o **tebaik** kulo.

19. Troublesome Spirits

Z: Uyo ite **menea** penan¹⁷ utuk sesajén o. Nak poak umei **nenea** tun, coa?

S: Coa.

Z: Naa, coa? Nak ipe kiro-kiro tun **menea** ne?

S: Nak tengeak-tengeak umei nak belakang poñok. Kebélék ba, wajib **kebélek** poñok.

Z: Coa tun **menea** denam poñok?

S: Coa.

Z: Jano sebak tun coa **menea** denam poñok?

S: Semat lei atau **semalei** padeak te, padeak te Ejang.

Z: **Semalei**? Jano gén maksut ne?

S: **Semalei** o, bé penan te keno bayang poñok, ijei sakit bai. Nak do o gén **semalei**. Gén ne do o, tei ne. Umei te o bé dalen lu'us udém¹⁸ dalen lu'us o bé. **Menea** ne agéak¹⁹ duei o dalen lu'us o. Terus **menea** dalen **melitang**.

Z: Tujuan ne jano do o?

S: Ijei di penan o bé di **depeak** dalen di coa dalen **melitang**, **depeak** poñok. Ijei poñok bé **depeak-depeak**. Do o umei di coa dalen **melitang**. Tei ne penan **kebélek** poñok nak **depeak** di coa dalen **melitang**.

¹ xz double-check if this is a good sentence

² pendapat = Indonesian loan = no barred nasal and no THE rule

³ xz piyé = KOSIM YES CLOSER THAN PIYO I never saw piyé before, but it fits the mold re: pi and yé (cf. di and yé = diyé)

⁴ xz clear away the cut weeds

⁵ xz kene (syn. kenai) = juga

⁶ setetapnya = the same this year and every year

⁷ membibitkan padi

⁸ bé ... bi = have (started) = narrative present bé + perfective bi is expressed as one portmanteau morph in English.

⁹ xz "They eat the doves eye" (must mean the seed on the stalk)--Augie did not pick this up in the Indonesian version. KOSIM SAYS THIS MEANS THEY EAT MOST OF IT OR HALF OF IT SO THERE'S NOT MUCH LEFT

¹⁰ xz apei = JAVANESE GABUK = BI = ampah

¹¹ xz jeang or je'ang ???

¹² **nggaut** does not have a barred nasal; this is very important phonologically

¹³ peak didik = agak sedikit

¹⁴ gensak = BI gertak (=terkejut); gertak may be the source of Rejang tak

¹⁵ xz kenyet = SERING "often" ACC. TO KOSIM

¹⁶ bé is repeated in the next few sentences = narrative present effect

¹⁷ xz penei ??

¹⁸ xz udém = sudah

¹⁹ bagi dua